

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΚΟΥΤΣΟΣΠΥΡΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ

κατά ΕΛΛΑΔΑΣ

(Προσφυγή αριθ. 36688/13)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

12 Νοεμβρίου 2015

Η απόφαση αυτή θα καταστεί τελεσίδικη σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 44 § 2 της Σύμβασης. Μπορεί να υποστεί αλλαγές ως προς την μορφή.

Στην υπόθεση Κουτσοσπύρος και λοιποί κατά Ελλάδα

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (πρώτο τμήμα), συνεδριάζοντας στις 20 Οκτωβρίου 2015 σε επιτροπή, η σύνθεση της οποίας έχει ως εξής:

Khanlar Hajiyev, *πρόεδρος*

Julia Laffranque,

Λίνος-Αλέξανδρος Σισιλιάνος, *δικαστές,*

και André Wampach, *βοηθός γραμματέα τμήματος,*

Αφού διασκέφθηκε σχετικώς σε δικαστικό συμβούλιο στις 20 Οκτωβρίου 2015,

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία ελήφθη την πιο πάνω ημερομηνία:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση προήλθε από μία προσφυγή (αριθ. 36688/13), στρεφόμενη κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας, δύο υπήκοοι της οποίας, ο κ. Χρήστος Κουτσοσπύρος και ο κ. Δημήτριος Ψαλμός, καθώς και ένας αφγανός υπήκοος, ο κ. Jumse Noorullah, («οι προσφεύγοντες»), προσέφυγαν ενώπιον του Δικαστηρίου στις 4 Ιουνίου 2013 δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Οι προσφεύγοντες εκπροσωπήθηκαν από τον κ. Κ. Τσιτσελίκη και την κ. Α. Νικολοπούλου, δικηγόρους Θεσσαλονίκης. Η ελληνική κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπήθηκε από τους εντεταλμένους του αντιπροσώπου της, κ. Κ. Γεωργιάδη, πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και κ. Κ. Καραβασίλη, δικαστική αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Στις 7 Απριλίου 2014, η προσφυγή κοινοποιήθηκε στην Κυβέρνηση.

ΩΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

4. Οι προσφεύγοντες έχουν γεννηθεί το 1962, το 1976 και το 1988 αντίστοιχα. Σε διάφορες ημερομηνίες μεταξύ της 21 Απριλίου 2011 και της 9 Σεπτεμβρίου 2013, αυτοί κρατήθηκαν στις φυλακές Ιωαννίνων.

A. Η θέση των προσφευγόντων υπό κράτηση και οι προσφυγές σχετικά με τις συνθήκες κράτησής τους

5. Ειδικότερα, οι προσφεύγοντες κρατήθηκαν στις φυλακές Ιωαννίνων, ο πρώτος από τις 31 Αυγούστου 2012, ο δεύτερος από τις 7 Μαρτίου 2013 και ο τρίτος από τις 21 Απριλίου 2011. Αυτοί αφέθησαν ελεύθεροι στις 29 Μαΐου 2013, στις 31 Μαΐου 2013 και στις 9 Σεπτεμβρίου 2013.

6. Στις 12 Φεβρουαρίου 2013, εξήντα έξι κρατούμενοι, μεταξύ των οποίων και ο πρώτος προσφεύγων, κατέθεσαν στο συμβούλιο φυλακών Ιωαννίνων μία αίτηση για την βελτίωση των συνθηκών κράτησής τους, δυνάμει του άρθρου 6 του σωφρονιστικού κώδικα. Παραπονέθηκαν ειδικότερα για την υπερπλήρωση των φυλακών. Υποστήριζαν ότι, εξαιτίας της υπερπλήρωσης αυτής, διέθεταν μόνον 2 τετραγωνικά μέτρα το πολύ προσωπικού χώρου και ότι ορισμένοι από αυτούς ήσαν υποχρεωμένοι να διαμένουν στους διαδρόμους. Επικαλέστηκαν επίσης τον κίνδυνο να προσβληθούν από μολυσματικές ασθένειες από συγκρατούμενους - φορείς τέτοιων ασθενειών οι οποίοι διέμεναν ανάμεσά τους, καθώς και για την απουσία οποιασδήποτε ψυχαγωγικής ή δημιουργικής απασχόλησης.

7. Στις 27 Μαΐου 2013, οκτώ κρατούμενοι, μεταξύ των οποίων και ο δεύτερος και ο τρίτος των προσφευγόντων, κατέθεσαν στο συμβούλιο φυλακών Ιωαννίνων μία αίτηση μία αίτηση του ίδιου τύπου και με το ίδιο περιεχόμενο με εκείνη της 12 Φεβρουαρίου 2013.

8. Σε μία έκθεση με ημερομηνία 27 Ιουνίου 2013, η οποία συντάχθηκε από το συμβούλιο των φυλακών κατόπιν της πιο πάνω αναφερομένης αίτησης και διαβιβάστηκε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, αναφερόταν: «τα μέλη του συμβουλίου των φυλακών έλαβαν υπόψη, μετά από ακρόαση των κρατουμένων, την διαβεβαίωσή τους σύμφωνα με την οποία το μοναδικό πρόβλημά τους ήταν η υπερπλήρωση των φυλακών και ότι αυτό είχαν δηλώσει στον δικηγόρο τους, κ. Σπαθή, ο οποίος όμως είχε κρίνει σκόπιμο να περιλάβει τα υπόλοιπα (...)».

9. Σε μία υπεύθυνη δήλωση, η οποία είχε ημερομηνία 19 Ιουνίου 2013 και απευθυνόταν στην διεύθυνση των φυλακών, ο τρίτος προσφεύγων δήλωσε τα ακόλουθα: «δεν επιθυμώ να αλλάξω κελί, δεν διατρέχω κίνδυνο να προσβληθώ από ασθένεια διότι είμαι σε ένα κελί όπου όλοι έχουμε υποβληθεί σε εξετάσεις και δεν επιθυμώ την μεταφορά μου σε άλλη φυλακή».

B. Οι συνθήκες κράτησης των φυλακών Ιωαννίνων

1. Η εκδοχή των προσφευγόντων

10. Οι φυλακές Ιωαννίνων, με επίσημη χωρητικότητα ογδόντα πέντε ατόμων, υποδεχόταν στην αρχή του 2013 περίπου διακόσιους τριάντα κρατούμενους. Οι δύο πρώτοι προσφεύγοντες τοποθετήθηκαν στο κελί αριθ. 8, επιφανείας 25 τετραγωνικών μέτρων, το οποίο φιλοξενούσε δεκατρείς με δεκατέσσερις κρατούμενους. Ο τρίτος προσφεύγων τοποθετήθηκε κατ'αρχήν, στην αρχή του εγκλεισμού του, στον κοιτώνα

αριθ. 3 επιφανείας 50 τετραγωνικών μέτρων, ο οποίος φιλοξενούσε τριάντα κρατούμενους. Στην συνέχεια, ο τρίτος προσφεύγων μεταφέρθηκε σε ένα παλαιό κελί του πειθαρχείου μαζί με τρεις άλλους κρατούμενους.

11. Το παλαιό κελί του πειθαρχείου ήταν διαιρεμένο σε δύο δωμάτια (7 και 8 τετραγωνικών μέτρων αντίστοιχα), με ένα WC στην μέση (στο οποίο όμως οι κρατούμενοι δεν έχουν πρόσβαση κατά την διάρκεια της νύχτας και των ωρών κατά τις οποίες είναι κλεισμένοι μέσα). Ο τρίτος προσφεύγων ήταν τοποθετημένος με τρεις συγκατοούμενους στο ένα από τα δύο δωμάτια. Ο προσωπικός χώρος του καθενός από αυτούς ήταν μικρότερος του 1,5 τετραγωνικού μέτρου, αφού η υπόλοιπη επιφάνεια (3,5 τετραγωνικά μέτρα περίπου) καλυπτόταν από δύο κρεβάτια-κουκέτες. Το άλλο δωμάτιο δεν χρησιμοποιούνταν, παρά μόνον όταν ένας νέος κρατούμενος ο οποίος μεταφέρεται στις φυλακές Ιωαννίνων ήταν ύποπτος για κατοχή ναρκωτικών.

12. Το παλαιό κελί του πειθαρχείου προοριζόταν για τους κρατούμενους οι οποίοι εργάζονταν στο μαγειρείο. Οι συνθήκες κράτησης ήταν σε γενικές γραμμές καλύτερες από ό,τι στην υπόλοιπη φυλακή, εκτός από το WC, αφού οι κρατούμενοι ήταν υποχρεωμένοι να ουρούν μέσα σε μπουκάλια κατά την διάρκεια της νύχτας ή των ωρών κατά τις οποίες έπρεπε να παραμένουν μέσα στα κελιά τους.

13. Αν και, σε δύο περιπτώσεις, τον Ιούνιο και τον Ιούλιο 2013, ο τρίτος προσφεύγων δήλωσε εγγράφως στην διεύθυνση των φυλακών ότι δεν επιθυμούσε να μεταφερθεί σε άλλο κελί ή σε άλλη φυλακή για «προσωπικούς λόγους», τούτο συνέβη διότι δεν ήθελε να απολέσει την εργασία του στο μαγειρείο.

14. Οι κρατούμενοι ελάμβαναν τα γεύματά τους πάνω στα κρεβάτια τους.

15. Τα στρώματα ήταν παλιά και φθαρμένα και μολυσμένα από ζώφια. Ζεστό νερό υπήρχε διαθέσιμο ένα πολύ μικρό διάστημα της ημέρας και δεν επαρκούσε για διακόσια είκοσι άτομα. Η τροφή ήταν ανεπαρκής και μη προσαρμοσμένη στους ασθενείς κρατούμενους. Μέσα στους κοιτώνες, δεν υπήρχαν ούτε τραπέζια, ούτε καρέκλες, ούτε ντουλάπες, ούτε ελεύθερος χώρος. Οι ασθενείς και οι τοξικομανείς δεν διέμεναν χωριστά από τους άλλους.

16. Δεν οποιαδήποτε ψυχαγωγική δραστηριότητα η δε αυλή των φυλακών δεν ήταν κατάλληλη για φυσική άσκηση.

2. Η εκδοχή της Κυβέρνησης

17. Η Κυβέρνηση βεβαιώνει ότι ο τρίτος προσφεύγων κρατήθηκε, από τις 21 Απριλίου 2011 μέχρι τις 9 Σεπτεμβρίου 2013, μέσα στο παλαιό κελί του πειθαρχείου

μαζί με τρεις άλλους κρατούμενους. Το κελί αυτό είχε διαστάσεις 4,70 x 5,65 μέτρα (ήτοι μία επιφάνεια 26,55 τετραγωνικών μέτρων) και περιείχε δύο κρεβάτια, μία τηλεόραση και ένα μεγάλο καλάθι αχρήστων. Το φυσικό φως εξασφαλιζόταν από ένα παράθυρο διαστάσεων 0,70 x 0,40 μέτρων.

18. Κατά την Κυβέρνηση, το σύνολο ισχυρισμών του τρίτου προσφεύγοντος ενώπιον του Δικαστηρίου είναι καταχρηστικό, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι στις δύο δηλώσεις του προς την διεύθυνση των φυλακών, της 27 Μαΐου 2013 και της 19 Ιουνίου 2013, αυτός δήλωσε ότι δεν επιθυμούσε να αλλάξει ούτε κελί ούτε φυλακή.

19. Η Κυβέρνηση τονίζει ότι η θέρμανση κατά την διάρκεια του χειμώνα εξασφαλιζόταν από θερμαντικά σώματα τα οποία υπήρχαν τόσο στα κελιά όσο και στους κοινόχρηστους χώρους. Η παροχή ζεστού νερού ήταν διαρκής και απεριόριστη.

20. Όλα τα κελιά και οι κοιτώνες, καθώς και το παλαιό κελί του πειθαρχείου, διέθεταν ένα WC και ένα ντους. Το 2012, εργασίες συντήρησης και επισκευής έλαβαν χώρα στις εγκαταστάσεις υγιεινής των φυλακών.

21. Έκαστος νεοεισερχόμενος στις φυλακές ελάμβανε είδη προσωπικής υγιεινής (σαπούνι, σαμπουάν, οδοντόκρεμα, οδοντόβουρτσα, χαρτί τουαλέτας, πετσέτα, σεντόνια και κουβέρτες). Κατά την διάρκεια της κράτησής τους, οι άποροι κρατούμενοι ελάμβαναν όλα τα προϊόντα τα οποία είχαν ανάγκη από τις κοινωνικές υπηρεσίες.

22. Οι κρατούμενοι υποβάλλονταν σε ιατρικές εξετάσεις μόλις το ζητούσαν, ακόμη και σε καθημερινή βάση, στο ιατρείο των φυλακών. Τακτικοί έλεγχοι πραγματοποιούνταν επίσης σε εκείνους οι οποίοι έπασχαν από χρόνιες ασθένειες (αρτηριακή πίεση, διαβήτης, στεφανιαίες ασθένειες, ασθένειες του θυρεοειδούς, ψυχιατρικές ασθένειες), στους κρατούμενους οι οποίοι εργάζονταν μέσα στις φυλακές και σε εκείνους που παρουσίαζαν μία επιδείνωση των συμπτωμάτων της ασθένειάς τους. Οι κρατούμενοι οι οποίοι είχαν προβλήματα που δεν μπορούσαν να αντιμετωπισθούν στο ιατρείο των φυλακών μεταφέρονταν στα δημόσια νοσοκομεία ή στο νοσοκομείο των φυλακών Κορυδαλλού, στην Αθήνα.

23. Από την είσοδό του στις φυλακές, ο τρίτος προσφεύγων υποβλήθηκε σε τριάντα πέντε ιατρικές εξετάσεις στο ιατρείο των φυλακών.

24. Οι κρατούμενοι μπορούσαν να εξέρχονται από τα κελιά και τους κοιτώνες τους και να κυκλοφορούν στην αυλή των φυλακών (επιφανείας 844,90 τετραγωνικών μέτρων) και στους κοινόχρηστους χώρους από τις 7:30 μέχρι τις 12:15 και από τις

15:00 μέχρι μισή ώρα πριν από την δύση του ηλίου. Οι κρατούμενοι είχαν την δυνατότητα να ψυχαγωγούνται αθλούμενοι, διαβάζοντας στην βιβλιοθήκη των φυλακών ή παίζοντας επιτραπέζια παιχνίδια. Θεατρικές και μουσικές παραστάσεις ελάμβαναν χώρα τακτικά.

25. Η Κυβέρνηση τονίζει, επίσης, ότι ο τρίτος προσφεύγων εργάστηκε μέσα στις φυλακές κατά την διάρκεια των μηνών Οκτωβρίου, Νοεμβρίου και Δεκεμβρίου 2011, σε όλη την διάρκεια του έτους 2012 και από τον Ιανουάριο μέχρι τον Σεπτέμβριο 2013.

II. ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

26. Σε ό,τι αφορά το εφαρμοστέο εσωτερικό δίκαιο και την πρακτική, γίνεται αναφορά στην απόφαση *Χατζηβασιλειάδης κατά Ελλάδας* (αριθ. 51618/12, §§ 17-21, 26 Νοεμβρίου 2013).

III. ΟΙ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΦΟΡΕΩΝ

A. Η Επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας

27. Στην έκθεσή της με ημερομηνία 5 Ιουλίου 2013, η οποία συντάχθηκε κατόπιν της επίσκεψής της από τις 4 μέχρι τις 16 Απριλίου 2013, η Επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (CPT) σημείωσε τα ακόλουθα σε ό,τι αφορά τις φυλακές Ιωαννίνων.

28. Η φυλακή, η οποία κατασκευάστηκε το 1968, υποδέχεται κρατούμενους καταδικασμένους σε ποινές κατώτερες των πέντε ετών ή υποδίκους. Ενώ είχε χωρητικότητα 70 ατόμων, φιλοξενούσε 232 άτομα την ημέρα της επίσκεψης. Το 2010, ο αριθμός μειώθηκε στους 150, αλλά κατά μέσο όρο η φυλακή υποδέχεται μεταξύ 200 και 250 ατόμων, και περιστασιακά μέχρι τα 300. Η φυλακή αποτελείται από ένα κτήριο που περιλαμβάνει εννέα κοιτώνες σε δύο ορόφους. Τέσσερις κοιτώνες με επιφάνεια 50 τετραγωνικών μέτρων φιλοξενούσαν έκαστος, κατά την ημερομηνία της επίσκεψης, 30 κρατούμενους. Πέντε κοιτώνες, μικρότεροι και ευρισκόμενοι στο ισόγειο, έχουν επιφάνεια μεταξύ 15 και 32 τετραγωνικών μέτρων και φιλοξενούσαν 8 έως 18 κρατούμενους. 176 κρατούμενοι ήταν τοποθετημένοι στους εννέα κοιτώνες και οι υπόλοιποι 56 κοιμόνταν στους διαδρόμους, ενώ κάποιοι μοιράζονταν τα κρεβάτια τους και κάποιοι κοινούνταν σε στρώματα τοποθετημένα στο δάπεδο. Υπήρχε πλήρης απουσία ιδιωτικότητας για εκείνους που διέμεναν στους διαδρόμους.

29. Παρά την υπερπλήρωση, μεγάλα παράθυρα στους κοιτώνες επέτρεπαν την κυκλοφορία του αέρα και την είσοδο του φυσικού φωτός. Ο τεχνητός φωτισμός ήταν επαρκής. Τα μπάνια εκάστου κοιτώνα (που περιλαμβάνουν δύο τουαλέτες, δύο ντους και δύο νιπτήρες) είχαν διαχωριστικά, αν και μερικά από αυτά ήταν πλημμελώς συντηρημένα και παρουσίαζαν μούχλα στην οροφή.

30. Η CPT ανέφερε ότι το 2012, το Δικαστήριο είχε συμπεράνει ότι οι συνθήκες κράτησης στην φυλακή αυτή συνιστούσαν ταπεινωτική μεταχείριση εξαιτίας της σημαντικής υπερπλήρωσης και της έλλειψης χώρου. Ήδη από το 2009 ο έλληνας συνήγορος του πολίτη είχε σημειώσει ότι οι κοιτώνες και τα κελιά ήταν «απολύτως αναπαρκείς» για τον αριθμό των κρατουμένων και ότι ο προσωπικός χώρος εκάστου κρατουμένου ήταν «απολύτως ανεπίτρεπτος». Δυστυχώς, η αποστολή διαπίστωσε ότι η υπερπλήρωση συνέχιζε να είναι ένα τεράστιο πρόβλημα που επηρέαζε όλα τα τμήματα της φυλακής.

31. Εν ολίγοις, οι συνθήκες κράτησης μέσα στην φυλακή ήταν παρόμοιες με εκείνες που περιγράφηκαν από το Δικαστήριο στην απόφασή του *Σαμαράς και λοιποί κατά Ελλάδας* (αριθ. 11463/09, 28 Φεβρουαρίου 2012).

32. Η φυλακή ήταν γεμάτη έντομα και ψείρες και οι συνθήκες υγιεινής δεν ήταν ικανοποιητικές. Οι κρατούμενοι παραπονέθηκαν επίσης στους εκπροσώπους της CPT ότι τα στρώματα και οι κουβέρτες που τους προμήθευσαν ήταν βρόμικες, γεγονός το οποίο αυτοί διαπίστωσαν και από μόνοι τους. Προϊόντα ατομικής υγιεινής δεν διανέμονταν ή διανέμονταν σε περιορισμένες ποσότητες, έτσι ώστε οι κρατούμενοι να είναι υποχρεωμένοι να τα αγοράζουν οι ίδιοι από το κατάστημα της φυλακής ή να λαμβάνουν από φίλους ή από συγγενείς κατά τις επισκέψεις τους.

33. Το πρόβλημα της έλλειψης ζεστού νερού ήταν ιδιαιτέρως οξύ μέσα στην φυλακή και μόνιμη πηγή συγκρούσεων και βιαιών επεισοδίων μεταξύ των φυλακισμένων. Το ζεστό νερό ήταν διαθέσιμο μόνον επί είκοσι λεπτά την ημέρα και ήταν απολύτως ανεπαρκές για τον αριθμό των κρατουμένων.

34. Σε όλες τις ελληνικές φυλακές οι κρατούμενοι είναι ελεύθεροι να κυκλοφορούν μέσα σε αυτές από τις 8 μέχρι τις 12 και από τις 15 μέχρι τις 21 η ώρα. Εν τούτοις, στα Ιωάννινα, οι κοιτώνες παρέμεναν ανοιχτοί όλη την ημέρα και την νύχτα, διότι, διαφορετικά, οι κρατούμενοι που κοιμούνταν στους διαδρόμους δεν θα είχαν πρόσβαση στις τουαλέτες οι οποίες βρίσκονται μέσα στους κοιτώνες.

35. Δύο κελιά πειθαρχείου, επιφανείας 7 και 8 τετραγωνικών μέτρων, χρησιμοποιούνταν για σκοπούς προστασίας. Το κάθε ένα από αυτά ήταν εφοδιασμένο

με δύο κουκέτες και με μία τουαλέτα, χωρισμένη από μία κουρτίνα. Την ημερομηνία της επίσκεψης, δύο κρατούμενοι ήταν τοποθετημένοι σε έκαστο κελί, αλλά το βιβλίο της φυλακής έδειχνε ότι υπήρχαν συχνά τέσσερις κρατούμενοι ανά κελί. Οι κρατούμενοι παραπονούνταν ότι τα κελιά αυτά ήταν πολύ ζεστά το καλοκαίρι και πολύ κρύα τον χειμώνα. Οι κρατούμενοι στα κελιά αυτά μπορούσαν να χρησιμοποιούν τον διάδρομο για ορισμένα διαστήματα και οι περισσότεροι από αυτούς εργάζονταν και περνούσαν το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας έξω από τα κελιά. Εν τούτοις, η μόνη πρόσβαση εκτός του κτηρίου της φυλακής συνίστατο στην έξοδο σε έναν ελάχιστο χώρο 4 τετραγωνικών μέτρων, ο οποίος γειτόνευε με τα κελιά και προσέφερε μία περιορισμένη θέα του ουρανού διότι περιστοιχιζόταν από πολύ ψηλούς τοίχους.

B. Οι εθνικοί φορείς

36. Σε ένα έγγραφο που απευθυνόταν από το Υπουργείο Δικαιοσύνης στο Ελληνικό Κοινοβούλιο και σχετιζόταν με την χωρητικότητα των φυλακών στην Ελλάδα και με τον αριθμό κρατουμένων σε κάθε μία από αυτές, ο Υπουργός ανέφερε ότι η φυλακή των Ιωαννίνων είχε χωρητικότητα 80 ατόμων και ότι την 1^η Απριλίου 2014, αυτή φιλοξενούσε 205 άτομα.

37. Σε ένα έγγραφο που εστάλη από τις αρχές των φυλακών Ιωαννίνων προς το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους σχετικά με μία προσφυγή εκκρεμή ενώπιον του Δικαστηρίου (*Miazai και λοιποί κατά Ελλάδας*, αριθ. 36673/13), οι αρχές ανέφεραν τον αριθμό των ατόμων που κρατούνταν μέσα στην φυλακή κατά τα έτη 2011, 2012 και 2013 και κατέληξαν στο ακόλουθο συμπέρασμα: «Είναι συνεπώς προφανές ότι υπήρξε υπέρβαση του αριθμού των κρατουμένων οι οποίοι μπορούσαν να τοποθετηθούν σε άλλο ίδρυμα».

38. Τέλος, ένα άλλο έγγραφο, με ημερομηνία 5 Αυγούστου 2014, το οποίο εστάλη από το ίδιο Υπουργείο στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους και περιέγραφε τις συνθήκες κράτησης στην φυλακή αυτή, τόνιζε τα ακόλουθα σχετικά με το παλαιό κελί του πειθαρχείου:

«Δύο κελιά πειθαρχείου διαστάσεων 3,45 x 2,30 μέτρων [7,93 τετραγωνικά μέτρα], που έχουν μία πόρτα και ένα μικρό παράθυρο, μία τουαλέτα μέσα σε αυτά καθώς και μία τουαλέτα και ένα ντους στον χώρο ανάμεσα στα δύο κελιά».

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΝΟΜΟ

39. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται για τις συνθήκες κράτησής τους. Επικαλούνται μία παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης, το οποίο έχει ως εξής:

«Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθί εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρίσιν απανθρώπους ή εξευτελιστικάς.»

A. Επί του παραδεκτού

40. Επικαλούμενη την πιο πάνω αναφερόμενη απόφαση *Χατζηβασιλειάδης κατά Ελλάδας*, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι προσφεύγοντες Κουτσοσπύρος και Ψαλμός δεν εξάντλησαν τα εσωτερικά ένδικα μέσα, διότι δεν κατέθεσαν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων αγωγή αποζημίωσης στην βάση του άρθρου 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα σε συνδυασμό με τις εφαρμοστέες διατάξεις του σωφρονιστικού κώδικα ή με το άρθρο 3 της Σύμβασης.

41. Οι δύο προσφεύγοντες αυτοί ισχυρίζονται ότι αφέθηκαν ελεύθεροι μερικές ημέρες μετά την κατάθεση της προσφυγής τους, χωρίς όμως να γνωρίζουν την ημερομηνία στην οποία αυτή θα έφθανε στο Δικαστήριο. Η αυστηρή εφαρμογή ως προς αυτούς της νομολογίας *Χατζηβασιλειάδης* για ένα διάστημα μερικών ημερών θα είχε ως αποτέλεσμα την αποστέρηση του δικαιώματός τους να επιτύχουν μία απόφαση του Δικαστηρίου επί της παραβίασης του άρθρου 3.

42. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι έχει κρίνει στην απόφασή του *Ananyev και λοιποί κατά Ρωσίας* (αριθ. 42525/07 και 60800/08, § 98, 10 Ιανουαρίου 2012) ότι, προκειμένου να είναι πραγματικό ένα σύστημα προστασίας των δικαιωμάτων των κρατουμένων που προστατεύονται από το άρθρο 3 της Σύμβασης, τα προληπτικά ένδικα μέσα και τα αποζημιωτικά ένδικα μέσα πρέπει να συνυπάρχουν κατά τρόπο συμπληρωματικό. Η ιδιαίτερη σημασία της διάταξης αυτής επιβάλλει στα Κράτη να θεσπίσουν, πέραν μιας απλής αποζημιωτικής προσφυγής, έναν αποτελεσματικό μηχανισμό που να επιτρέπει να τεθεί σύντομα τέλος σε οποιαδήποτε μεταχείριση αντίθετη προς το άρθρο 3 της Σύμβασης. Ελλείψει τέτοιου μηχανισμού, η προοπτική μιας πιθανής αποζημίωσης θα κινδύνευε να νομιμοποιήσει ταλαιπωρίες ασύμβατες με το άρθρο αυτό και να αδυνατίσει σοβαρά την υποχρέωση των Κρατών να προσαρμόσουν τους κανόνες τους στις απαιτήσεις της Σύμβασης (*η ίδια απόφαση*).

43. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει εν τούτοις ότι, προκειμένου για την εξάντληση των εσωτερικών ενδίκων μέσων, η κατάσταση μπορεί να διαφέρει μεταξύ ενός ατόμου το οποίο κρατήθηκε υπό συνθήκες κατά την άποψή του αντίθετες προς το

άρθρο 3 της Σύμβασης και προσφεύγει ενώπιον του Δικαστηρίου μετά την απόλυσή του και ενός ατόμου το οποίο προσφεύγει σε αυτό ενώ κρατείται ακόμη κάτω από τις συνθήκες που καταγγέλλει (πιο πάνω αναφερόμενη απόφαση *Χατζηβασιλειάδης κατά Ελλάδας* (déc.)).

44. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι την ημερομηνία κατάθεσης της παρούσας προσφυγής, ήτοι στις 4 Ιουνίου 2013, αυτοί οι δύο προσφεύγοντες είχαν ήδη αφηθεί ελεύθεροι ο πρώτος από τις 29 Μαΐου 2013 και ο δεύτερος από τις 31 Μαΐου 2013. Όθεν, προσφεύγοντας ενώπιον του Δικαστηρίου στις 4 Ιουνίου 2013, δεν επιζητούσαν προφανώς να εμποδίσουν την συνέχιση της κράτησής τους κάτω από απάνθρωπες ή ταπεινωτικές συνθήκες, αλλά να επιτύχουν μία εκ των υστέρων διαπίστωση παραβίασης του άρθρου 3 της Σύμβασης εκ μέρους του Δικαστηρίου και, ενδεχομένως, μία αποζημίωση για την ηθική βλάβη που εκτιμούσαν ότι υπέστησαν.

45. Σημειώνει επίσης ότι οι κύριες αιτιάσεις των προσφευγόντων σχετικά με τις συνθήκες κράτησής τους αναφέρονται στην υπερπληρότητα που επικρατούσε στις φυλακές Ιωαννίνων. Οι ενδιαφερόμενοι αναφέρονται επίσης στα προβλήματα υγιεινής και στην ανεπάρκεια της τροφής. Όμως, κατά την άποψη του Δικαστηρίου, τα άρθρα 21, 25 και 32 του σωφρονιστικού κώδικα εγγυώνται ατομικά δικαιώματα που είναι σχετικά και μπορεί να γίνει επίκλησή τους ενώπιον των δικαστηρίου. Η αποζημιωτική αγωγή στην βάση του άρθρου 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα σε συνδυασμό με τα πιο πάνω αναφερόμενα άρθρα του σωφρονιστικού κώδικα, καθώς επίσης και με το άρθρο 3 της Σύμβασης που έχει άμεση εφαρμογή μέσα στην εσωτερική έννομη τάξη, συνιστούσε έτσι ένα ένδικο μέσο που θα μπορούσε να ασκηθεί από τους προσφεύγοντες.

46. Βάσει των όσων αναφέρονται πιο πάνω, αυτό το τμήμα της προσφυγής, σε ό,τι αφορά αυτούς τους δύο προσφεύγοντες πρέπει να απορριφθεί λόγω μη εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων, κατ'εφαρμογήν του άρθρου 35 § 1 και 4 της Σύμβασης.

47. Σε ό,τι αφορά τον τρίτο προσφεύγοντα, το Δικαστήριο σημειώνει ότι, την ημερομηνία κατάθεσης της παρούσας προσφυγής, αυτός κρατούνταν ακόμη στις φυλακές Ιωαννίνων. Συνεπώς, η αποζημιωτική αγωγή στην βάση του άρθρου 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα δεν μπορεί να θεωρηθεί ως προς αυτόν ως πραγματική για τους σκοπούς της εξάντλησης των ενδίκων μέσων διότι ελλείπει από την αγωγή αυτή ο προληπτικός χαρακτήρας με την έννοια της πιο πάνω αναφερόμενης νομολογίας του Δικαστηρίου (*Κανάκης κατά Ελλάδας* (αριθ. 2), αριθ.

40146/11, § 88, 12 Δεκεμβρίου 2013). Το Δικαστήριο διαπιστώνει, επίσης, ότι η αιτίαση αυτή δεν είναι προδήλως αβάσιμη με την έννοια του άρθρου 35 § 3 α) της Σύμβασης και δεν προσκρούει κατά τα λοιπά σε κάποιον άλλο λόγο απαραδέκτου ως προς τον τρίτο προσφεύγοντα. Την κηρύσσει συνεπώς παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

48. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι αιτιάσεις του τρίτου προσφεύγοντος είναι αόριστες και προβάλλονται κατά τρόπο γενικό χωρίς να συνδέονται με την προσωπική κατάστασή του. Υπογραμμίζει επίσης ότι είναι καταχρηστικές διότι, στην υπεύθυνη δήλωσή του της 19 Ιουνίου 2013, ο προσφεύγων αυτός είχε δηλώσει ότι δεν επιθυμούσε να αλλάξει ούτε κελί ούτε φυλακή. Η Κυβέρνηση αναφέρεται κατά τα λοιπά στην εκδοχή της σχετικά με τις συνθήκες κράτησης μέσα στην φυλακή (πιο πάνω παράγραφοι 17-25).

49. Ο τρίτος προσφεύγων απαντά ότι οι συνθήκες της κράτησής του μέσα στην φυλακή ήταν απαίσιες. Αναφέρεται προς τούτο στην δική του εκδοχή για τις συνθήκες αυτές, στις διαπιστώσεις του Δικαστηρίου στις αποφάσεις *Νησιώτης κατά Ελλάδας* (αριθ. 34704/08, 10 Φεβρουαρίου 2011), *Ταγκατίδης και λοιποί κατά Ελλάδας* (αριθ. 2889/09, 11 Οκτωβρίου 2011), πιο πάνω αναφερόμενη *Σαμαράς και λοιποί* και *Τζαμαλής και λοιποί κατά Ελλάδας* (αριθ. 15894/09, 4 Δεκεμβρίου 2012), καθώς και σ'εκείνες της CTP.

50. Σε ό,τι αφορά τις υλικές συνθήκες κράτησης και ειδικότερα την υπερπλήρωση των φυλακών, το Δικαστήριο παραπέμπει στις αρχές που απορρέουν από την νομολογία του όπως αυτό τις επανέλαβε στις αποφάσεις *Αναηγεν και λοιποί* (πιο πάνω αναφερόμενη, §§ 139 έως 159) και πιο πάνω αναφερόμενη *Τζαμαλής και λοιποί κατά Ελλάδας*. Υπενθυμίζει επίσης ότι, όταν η υπερπλήρωση των φυλακών φθάσει ένα συγκεκριμένο επίπεδο, η έλλειψη χώρου μέσα σε ένα σωφρονιστικό ίδρυμα μπορεί να αποτελέσει το κεντρικό στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη στην εκτίμηση της συμφωνίας μιας συγκεκριμένης κατάστασης με το άρθρο 3 της Σύμβασης (βλέπε, προς την κατεύθυνση αυτή, *Karalevičius κατά Λιθουανίας*, αριθ. 53254/99, 7 Απριλίου 2005).

51. Σε ό,τι αφορά ειδικότερα αυτόν τον τελευταίο παράγοντα, το Δικαστήριο σημειώνει ότι, όταν αντιμετώπισε περιπτώσεις κραυγαλέας υπερπλήρωσης, έκρινε ότι το στοιχείο αυτό, από μόνο του, επαρκούσε για να καταλήξει στην παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης. Κατά γενικό κανόνα, επρόκειτο για περιπτώσεις όπου ο

προσωπικός χώρος που παραχωρήθηκε σε έναν προσφεύγοντα ήταν μικρότερος των 3 τετραγωνικών μέτρων (*Kantjyren κατά Ρωσίας*, αριθ. 37213/02, §§ 50-51, 21 Ιουνίου 2007, *Andrei Frolov κατά Ρωσίας*, αριθ. 205/02, §§ 47-49, 29 Μαρτίου 2007, *Kadiķis κατά Λετονίας*, αριθ. 62393/00, § 55, 4 Μαΐου 2006, *Melnik κατά Ουκρανίας*, αριθ. 72286/01, § 102, 28 Μαρτίου 2006 και, *a contrario*, *Muršić κατά Κροατίας*, αριθ. 7334/13, 12 Μαρτίου 2015). Αντιθέτως, όταν η έλλειψη χώρου δεν ήταν τόσο σκανδαλώδης, το Δικαστήριο έλαβε υπόψη άλλες πλευρές αναφορικά με τις υλικές συνθήκες κράτησης προκειμένου να αξιολογήσει την συμφωνία μιας συγκεκριμένης κατάστασης με το άρθρο 3 της Σύμβασης. Έτσι, ακόμη και στις περιπτώσεις όπου ένας προσφεύγων διέθετε ένα κελί με μεγαλύτερο προσωπικό χώρο, μεταξύ 3 και 4 τετραγωνικών μέτρων, το Δικαστήριο κατέληξε παρά ταύτα στην παραβίαση του άρθρου 3 λαμβάνοντας υπόψη το μικρό μέγεθος σε συνδυασμό, για παράδειγμα, με την αποδεδειγμένη έλλειψη κατάλληλου εξαερισμού και φωτισμού (*Vlasson κατά Ρωσίας*, αριθ. 78146/01, § 84, 12 Ιουνίου 2008, *Babouchkine κατά Ρωσίας*, αριθ. 67253/01, § 44, 18 Οκτωβρίου 2007, *Trepachkine κατά Ρωσίας*, αριθ. 36898/03, § 94, 19 Ιουλίου 2007, και *Peers κατά Ελλάδας*, αριθ. 28524/95, §§ 70-72, CEDH 2001-III).

52. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι έχει ήδη καταλήξει πολλές φορές στην παραβίαση του άρθρου 3 εξαιτίας των συνθηκών κράτησης που υφίστανται γενικώς στις φυλακές Ιωαννίνων (πιο πάνω αναφερόμενες αποφάσεις *Νησιώτης κατά Ελλάδας*, *Ταγκατίδης και λοιποί κατά Ελλάδας*, *Σαμαράς και λοιποί κατά Ελλάδας* και *Τζαμαλής και λοιποί κατά Ελλάδας*). Σε αυτό προστίθενται οι διαπιστώσεις της CPT στην έκθεσή της με ημερομηνία 5 Ιουλίου 2013 (πιο πάνω παράγραφοι 26-34), σε ό,τι αφορά ιδιαίτερα την υπερπλήρωση της φυλακής αυτής, καθώς και το συμπέρασμά της σύμφωνα με το οποίο οι γενικότερες συνθήκες κράτησης δεν είχαν αλλάξει από την έκδοση της απόφασης του Δικαστηρίου στην πιο πάνω αναφερόμενη υπόθεση *Σαμαράς και λοιποί*. Το Δικαστήριο παρατηρεί εν τούτοις ότι η κράτηση που καταγγέλλει ο προσφεύγων έλαβε χώρα σε έναν ιδιαίτερο χώρο, το παλαιό κελί του πειθαρχείου.

53. Σε ό,τι αφορά το εν λόγω κελί, τα μέρη διαφοροποιούνται ως προς την διαθέσιμη επιφάνεια: ο προσφεύγων εξηγεί ότι το κελί ήταν διαιρεμένο σε δύο δωμάτια (7 και 8 τετραγωνικών μέτρων αντίστοιχα) με ένα WC στην μέση. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η επιφάνεια του κελιού είναι 26,55 τετραγωνικά μέτρα. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο κρίνει προσηκόν να στηρίξει την εκτίμησή

του πάνω στις περιγραφές που παρέχονται από τους διάφορους διεθνείς και εθνικούς φορείς οι οποίοι έχουν περιγράψει στις εκθέσεις και τα έγγραφα τους την επιφάνεια και την διαμόρφωση των κελιών του πειθαρχείου μέσα σε ένα από τα οποία ο προσφεύγων πέρασε το σύνολο ή τουλάχιστον το μεγαλύτερο μέρος της κράτησής του.

54. Στην έκθεσή της με ημερομηνία 5 Ιουλίου 2013, η CPT αναφέρει δύο κελιά πειθαρχείου , επιφανείας 7 και 8 τετραγωνικών μέτρων αντίστοιχα, έκαστο των οποίων ήταν εφοδιασμένο με δύο κουκέτες και μία τουαλέτα (πιο πάνω παράγραφοι 27 και 35). Ωσαύτως, το Υπουργείο Δικαιοσύνης, στο από 5 Αυγούστου 2014 έγγραφό του, σημειώνει ότι η φυλακή διέθετε δύο κελιά πειθαρχείου διαστάσεων 3,45 x 2.30 μέτρων [7,93 τετραγωνικά μέτρα], έκαστο των οποίων έχει μία πόρτα και ένα μικρό παράθυρο, μία τουαλέτα μέσα σε αυτά καθώς και μία τουαλέτα και ένα ντους στον χώρο ανάμεσα στα δύο κελιά (πιο πάνω παράγραφος 38). Λαμβανομένων των στοιχείων αυτών, το Δικαστήριο δίνει μεγαλύτερο βάρος στον ισχυρισμό του προσφεύγοντος σύμφωνα με τον οποίο αυτός κρατήθηκε στο ένα από αυτά τα δύο κελιά.

55. Έτι περαιτέρω, η Κυβέρνηση δεν αμφισβητεί τον ισχυρισμό του προσφεύγοντος ότι αυτός ήταν τοποθετημένος σε ένα από τα δύο κελιά μαζί με τρεις άλλους κρατούμενους και ότι το άλλο κελί (ανάλογης επιφάνειας) χρησιμοποιούνταν μόνον περιστασιακά (πιο πάνω παράγραφος 11). Το Δικαστήριο διαπιστώνει συνεπώς ότι ο προσφεύγων διέθετε λιγότερο από 2 τετραγωνικά μέτρα, συμπεριλαμβανομένων και των επίπλων. Αν και εργαζόταν αρκετές ώρες της ημέρας, παραμένει γεγονός ότι περνούσε το υπόλοιπο της ημέρας μέσα σε ελάχιστο χώρο.

56. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι ο τρίτος προσφεύγων κρατήθηκε κάτω από συνθήκες ασύμβατες προς το άρθρο 3 της Σύμβασης οι οποίες συνιστούσαν ταπεινωτική μεταχείριση σε βάρος του. Υπήρξε συνεπώς παραβίαση της διάταξης αυτής.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 3 ΣΕ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟ ΜΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 13 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

57. Επικαλούμενος τα άρθρα 3 και 13 της Σύμβασης σε συνδυασμό μεταξύ τους, οι προσφεύγοντες παραπονούνται διότι δεν διέθεταν μία πραγματική προσφυγή για να παραπονεθούν για τις συνθήκες κράτησής τους.

58. Λαμβάνοντας υπόψη το συμπέρασμά του ως προς το παραδεκτό της αιτίασης της σχετικής με το άρθρο 3 της Σύμβασης σε ό,τι αφορά τους δύο πρώτους προσφεύγοντες, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η παρούσα αιτίαση είναι προδήλως αβάσιμη με την έννοια του άρθρου 35 § 3 ως προς τους προσφεύγοντες αυτούς κατ'εφαρμογήν του άρθρου 35 § 4 της Σύμβασης. Σε ό,τι αφορά τον τρίτο προσφεύγοντα, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η αιτίαση αυτή δεν είναι προδήλως αβάσιμη κατά την έννοια του άρθρου 35 § 3 α) της Σύμβασης και ότι δεν προσκρούει σε άλλο λόγο απαραδέκτου. Την κηρύσσει συνεπώς παραδεκτή.

59. Κατ'αρχήν, η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι, αν και ο προσφεύγων αυτός προσέφυγε, στις 27 Μαΐου 2013, στο συμβούλιο των φυλακών με τις αιτιάσεις του βάσει του άρθρου 6 του σωφρονιστικού κώδικα, στην από 19 Ιουνίου 2013 υπεύθυνη δήλωσή του, αυτός δήλωνε ότι δεν επιθυμούσε να αλλάξει ούτε κελί ούτε φυλακή.

60. Κατά δεύτερο λόγο, υποστηρίζει ότι ο προσφεύγων είχε στην διάθεσή του τις προσφυγές που προβλέπονται από το άρθρο 572 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, αλλά και από το άρθρο 25 § 1 του νόμου 1756/1988 περί του κώδικα οργάνωσης των δικαστηρίων που επιφορτίζει τον αντεισαγγελέα εφετών τον αρμόδιο για τις φυλακές Ιωαννίνων να μεριμνά για την τήρηση των κανόνων των σχετικών με την μεταχείριση των κρατουμένων και των συνθηκών κράτησης μέσα στην φυλακή.

61. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει κατ'αρχήν την νομολογία του σύμφωνα με την οποία όταν οι προσφεύγοντες δεν παραπονούνται μόνον για την προσωπική κατάστασή τους, αλλά ισχυρίζονται ότι εθίγησαν προσωπικά από τις συνθήκες που επικρατούν από τις συνθήκες που επικρατούν για το σύνολο των κρατουμένων μέσα στον χώρο μιας φυλακής, οι υποδεικνυόμενες από την Κυβέρνηση προσφυγές δεν επαρκούσαν αφ'εαυτών για να θεραπεύσουν την καταγελλόμενη κατάσταση και ουδόλως θα ωφελούσαν (πιο πάνω αναφερόμενες αποφάσεις *Νησιώτης κατά Ελλάδα*, § 29 και *Σαμαράς και λοιποί κατά Ελλάδα*, § 48 – *Lica κατά Ελλάδα*, αριθ. 74279/10, § 38, 17 Ιουλίου 2012, *Νικόλαος Αθανασίου και λοιποί κατά Ελλάδα*, αριθ. 36546/10, § 63, 23 Οκτωβρίου 2014). Προκειμένου ειδικότερα για το άρθρο 572 του κώδικα ποινικής δικονομίας, το Δικαστήριο διαπίστωσε ήδη ότι η προσφυγή αυτή επιτρέπει σε κρατούμενους να παραπονεθούν μόνον για τις ιδιαίτερες συνθήκες που τους θίγουν προσωπικά ως άτομα και στις οποίες οι σωφρονιστικές αρχές μπορούν να θέσουν τέλος λαμβάνοντας τα κατάλληλα μέτρα.

62. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι, εν προκειμένω, ο τρίτος προσφεύγων προσέφυγε μαζί με άλλους προσφεύγοντες το συμβούλιο των φυλακών με μία

προσφυγή με την οποία αυτός ανέφερε τις κακές συνθήκες κράτησής του, ειδικότερα ως προς την υπερπλήρωση. Στην από 27 Ιουνίου 2013 έκθεση που συντάχθηκε από το συμβούλιο των φυλακών και διαβιβάστηκε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, αναφερόταν: «τα μέλη του συμβουλίου των φυλακών έλαβαν υπόψη, μετά από ακρόαση των κρατουμένων, του ισχυρισμού τους σύμφωνα με τον οποίο το μοναδικό πρόβλημά τους ήταν η υπερπλήρωση της φυλακής και ότι το δήλωσαν στον δικηγόρο τους, τον κ. Σπαθή, ο οποίος έκρινε εν τούτοις σκόπιμο να συμπεριλάβει τα υπόλοιπα (...)». Παρά ταύτα, το Δικαστήριο σημειώνει ότι δεν δόθηκε καμία συνέπεια, σε ό,τι αφορά τουλάχιστον το πρόβλημα της υπερπλήρωσης, ούτε στην προσφυγή των προσφευγόντων ούτε στην έκθεση που εστάλη από το συμβούλιο των φυλακών στο Υπουργείο Δικαιοσύνης.

63. Το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 σε συνδυασμό με το άρθρο 13 της Σύμβασης.

III. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

64. Σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 41 της Σύμβασης,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

65. Ο τρίτος προσφεύγων ζητεί 11.000 ευρώ (EUR) για την ηθική βλάβη που φέρεται να υπέστη.

66. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το ποσό αυτό είναι υπέρογκο.

67. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι ο προσφεύγων υπέστη μία βέβαιη ηθική βλάβη εξαιτίας των συνθηκών κράτησής του και ότι έχει έτσι δικαίωμα για αποζημίωση. Για τον υπολογισμό της καταβλητέας αποζημίωσης, εκτιμά ότι πρέπει να λάβει υπόψη την συνολική διάρκεια της κράτησής του αλλά και το διάστημα κατά το οποίο αυτός εργάστηκε. Στην βάση των στοιχείων αυτών και αποφαινόμενο κατά δίκαιη κρίση, του επιδικάζει 6.000 EUR για την αιτία αυτή.

B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

68. Ο τρίτος προσφεύγων ζητεί επίσης 1.500 EUR για τα έξοδα και την δικαστική δαπάνη στην οποία υποβλήθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου. Διευκρινίζει ότι έχει συμφωνήσει να καταβάλει το ποσό αυτό στους δικηγόρους του μετά την λήξη της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου.

69. Η Κυβέρνηση εκτιμά ότι το ποσό αυτό είναι υπέρογκο και μη αναγκαίο, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου ήταν έγγραφη. Υπογραμμίζει επίσης ότι ο προσφεύγων δεν προσκομίζει αντίγραφο του συμφωνητικού το οποίο άλλωστε αναφέρεται σε υποθετικά έξοδα των οποίων η ύπαρξη δεν μπορεί να αποδειχθεί.

70. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι ο προσφεύγων έχει συνάψει με τον δικηγόρο του μία συμφωνία αναφορικά με την αμοιβή του τελευταίου, η οποία τείνει να προσομοιάσει με μία συμφωνία *quota litis* (εργολαβικής αμοιβής). Οι συμφωνίες αυτές μπορούν να βεβαιώνουν, εφόσον είναι νομικά έγκυρες, ότι ο ενδιαφερόμενος είναι πράγματι υπόχρεος να καταβάλει τα αιτούμενα ποσά. Τέτοιες συμφωνίες, οι οποίες γεννούν ενοχικά δικαιώματα μόνον μεταξύ του δικηγόρου και του πελάτη του, δεν μπορούν αφ'εαυτών να δεσμεύσουν το Δικαστήριο, το οποίο πρέπει να εκτιμήσει το ύψος των εξόδων και της δικαστικής δαπάνης προς επιδίκαση, όχι μόνον σε σχέση με το πραγματικό των επικαλουμένων εξόδων, αλλά και σε σχέση με τον εύλογο χαρακτήρα τους (*Ιατρίδης κατά Ελλάδας* (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], αριθ. 31107/96, § 55, CEDH 2000-XI, *Χριστοδούλου και λοιποί κατά Ελλάδας*, αριθ. 80452/12, § 87, 5 Ιουνίου 2014).

71. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι, λαμβανομένης υπόψη της κατάστασής του, ο προσφεύγων δεν θα μπορούσε να καταβάλει εκ των προτέρων στους δικηγόρους του τις αμοιβές τους (*Mohammad και λοιποί κατά Ελλάδας*, αριθ. 48352/12, § 78, 15 Ιανουαρίου 2015). Λαμβάνοντας υπόψη την σχετική νομολογία του, κρίνει εύλογο να επιδικάσει στον προσφεύγοντα 700 EUR για τα έξοδα στα οποία αυτός υποβλήθηκε για την διαδικασία ενώπιόν του, πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται για τον φόρο.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

72. Το Δικαστήριο κρίνει προσήκον να ευθυγραμμίσει το επιτόκιο των τόκων υπερημερίας με το επιτόκιο της οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή σε ό,τι αφορά τις αιτιάσεις που έλκονται από τα άρθρα 3 και 13 στο μέτρο που προβλήθηκαν από τον τρίτο προσφεύγοντα και απαράδεκτη κατά τα λοιπά.
2. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης έναντι του τρίτου προσφεύγοντος.
3. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης έναντι του τρίτου προσφεύγοντος.
4. *Αποφαίνεται*
 - (α) ότι το εναγόμενο Κράτος πρέπει να καταβάλει στον τρίτο προσφεύγοντα, εντός τριών μηνών τα ακόλουθα ποσά:
 - i) 6.000 EUR (έξι χιλιάδες ευρώ), πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται για τον φόρο, λόγω ηθικής βλάβης,
 - ii) 700 EUR (επτακόσια ευρώ), πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται για τον φόρο, για τα έξοδα και την δικαστική δαπάνη,
 - (β) ότι από την λήξη της πιο πάνω προθεσμίας και μέχρι την καταβολή, τα ποσά αυτά θα προσαυξηθούν με έναν απλό τόκο με επιτόκιο ίσο προς εκείνο της οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.
5. *Απορρίπτει* το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης κατά τα λοιπά,

Συντάχθηκε στα γαλλικά και στην συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 12 Νοεμβρίου 2015.

(υπογραφή)

André Wampach

Βοηθός Γραμματέως

(υπογραφή)

Khanlar Hajiyev

Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση του συνημμένου
εγγράφου από τα γαλλικά.

Αθήνα, 9 Δεκεμβρίου 2015

Ο μεταφραστής

Αλέξανδρος Πετρουτσόπουλος